

МИХАИЛ СЕРГЕЕВ

25

31801/a **МАРИЙ ЭЛЫН
ПАТЫРЖЕ-ВЛАК**

ГВАРДЕЕЦ-ВЛАК РАДАМЫШТЕ

Духовщина — Смоленский областьын ик олаже. Гитлеровец-влак кидыште тудо кок идалык утла лий-мин. Духовщина ден Ярцево ола-влакым утарыме лумеш 1943 ий 19 сентябрьште Москва 124 орудий гыч 12 гана лӱен салутым пуэн. Тыге чапландареныт 19-ше, 31-ше да 39-ше армиялаште ойыртегалтше соединений ден часть-влакым, нунылан полшышо авиатор-влакымат.

39-ше армия тунам Калининский фронтын шола велныже улмаш да Духовщина тураште наступленийыш 13 августыштак куснен.

Моло дене пырля бойыш 9-ше гвардейский стрелковый дивизият пурен. Царевич энгерым вончымеке, дивизий энгерын кечывалвел серешыже верланен. Тушманын танкше-влак да мотопехотыжо ятыр гана контратакыш кусненыт. Гитлеровец-влакым чактараш мемнан пехотылан истребительно-противотанковый бригадын батарейже-влак полшеныт. Руалтен налме плацдарм мемнан кидешак кодын. Сандене фашистский командований шке вийжым йӱдвелкырак, Борки ден Жуково ялла тураш, кусарен. Поснак

СОЛОВЬЕВ
Василий Иванович

неле крeдалмаш 229,6 кўкшака верч ылыжын. Тудо ятыр гана ик кид гыч весыш куснылын.

229,6 кўкшака денак кылдалтын 31-ше гвардейский стрелковый полкын гвардий рядовойжо В. И. Соловьевын 1943 ий 28 августышто ыштыме подвигше.

Жуково ял кундемыште полкын кокымшо батальонжо ончылан тиде кўкшакам сенген налаш задачым шынденит. Младший лейтенант Чегаркинын взводшо тушман траншейлашке ик эн ончыч миен лектын. Боец-влакым тушман пулемет-влак лўйылташ тўнгалынит. Мландўмбак пызнен возаш пернен. Гвардий рядовой Соловьев шке кумылын саде пулемет-влакым тыпландараш каен. Траншей марте миен шуаш тудлан йолташыже-влак полшенит. Гитлеровец-влак деке вучыдымын миен лектын, Соловьев траншейлашке гранат-влакым кудалтен, кок пулеметым расчешыге пытарен. Взвод атакыш кынелын.

Соловьев ужеш: мўндырнў огыл дзот гыч тушман пулеметчик лўйылтеш. Адакат взводлан пызнен возаш верештын. Йолташыже-влакын илышыштым арален кодаш да атакым умбакыже шуяш манын, Соловьев ўрдыжкў нушкын лектын да дзот деке лишемын. Пеленже гранат лийын огыл. Кужун шонкалыде, дзотын амбразурышкыжо тўрштен да шке капше дене тудым петырен. Пулемет очередь Соловьевын илышыжым кўрлын, но шыпланен. Взвод атакыш кынелын. Тудын почеш моло подразделений кўкшака деке миен лектын, тыге 229,6 кўкшака сенген налаштын.

31-ше гвардейский стрелковый полкын командирже, тыгак 9-ше гвардейский стрелковый дивизийын командирже, Совет Союз Герой лўмым пуаш темлен, наградной лист мучаште возенит: «Соловьев йолташын группыжо тушманын траншейже-влакым талын атакватлен да шындыме задачым тўрыс шуктен. Тыгодым чолга йолташнам, коммунист Василий Иванович Соловьевым йомдарышна. Тудын капшым амбразур деч санинструктор Имбрагимов лук-

тын. Соловьев йолташын подвигше дивизийысе чыла боецым кумылангда».

Реляций 5-ше гвардейский стрелковый корпусын, 39-ше армийын командованийже гоч эртен. Темлыме дене келшен, 1944 ий 13 январьыште шке подписьшым 1-ше Прибалтийский фронтын командующийже армий генерал И. Х. Баграмян пыштен. В. И. Соловьевлан Совет Союз Герой лўмым пуымо нерген СССР Верховный Совет Президиумын Указше 1944 ий 4 июнышто лектын.

Марий салтактын подвигше нерген увер Йошкар-Олашке 1943 ийыштак толын шуын. А Сотнур районыш эн ончыч «Марий коммуна» газет редакцийыште ыштыше Мирон Большаков увертарен. Телефон дене мутланыме годым йодмо семын ойлен:

— Палет, тудо Изиде Корамас гыч, герой семын колен...

Тунам мый, «Большевик» райгазет редакций пашаен, нимом вашештен кертын омыл. Варарак республиканский газетлаште фронт гыч толшо серышым ужым — «Геройын колымыжо» вуймук дене савыкталтын. Тудын негызешак Мирон Большаков «Марий калыкын герой эргыже» очеркым ямдылен.

В. И. Соловьевлан Совет Союз Герой лўмым пуымо деч вара тудын нерген ятыр возалтын. «Герои земли марийской» книгаште пуртымo наградной лист гоч В. И. Соловьевын подвигшым утларак раш пален налме. «Ради жизни» сборникыштыже А. П. Гребнев геройын фронтышто лиймыжым веле огыл, илыш-корныжымат ончыкташ тыршен. Чыла гаяк возымо манаш веле кодын. Тыгак шоненам военный архивыште у документ-влакым мумашке. Герой нерген але марте чыла каласыме огыл улмаш.

Изиде Корамас гыч (кызыт тудо Морко районышто) В. И. Соловьевым армийыш 1942 ийыште налынит. Тудым тунамак фронтыш колтеныт мо? «Йолташыже-влак дене пырля Василий Соловьев 9-ше гвардейский стрелковый дивизийыш логалын. Калининский фронтын 39-ше армийышкы-

же. Тыште, ржевско-вяземский плацдармыште, тудын фронтовой ылышыже тўнгалын», — возен А. П. Гребнев.

Тыге огыл шол. 1942 ий тўнгалтыште армийыш каяш илалшырак да бронь дене пайдаланыше-влакланат повесткым пуэзыт. Нуным тунамак фронтыш колтен огытыл. Кўлын эше тунемаш, боевой оружийым кучылт мошташ. Кушто? Ик тыгай верлан сар ийлаште Суслонгер ден Сурок чодыра шотлалтын, тушто запасной полк, бригаде-влак шогеныт. Шуко землякна дене пырля Василий Соловьев Суслонгерыш логалын. Тыште землякылашке веранденыт, окопым кўнчыктеныт, «атакыш» кынелтеныт, винтовко гыч лўяш туныктеныт. Икманаш, чот толаштареныт, кеч южгунам пеле шужен кошташат пернен. Шер теммеш кочкаш кинде ситен огыл, шошко кочкышат вышыде лийын. Йўра эше марий салтак-влакын шочмо ялышт торашта огыл улмаш, тушеч нунын ватышт, родо-тукымышт толеденыт, коштымо сукарам, шылым конден шогеныт, меж носким, пижергымат чиктеныт. Маршевий рото-влакым фронтыш шошо лишан колтеныт. Иктыштыже Василий Соловьев лийын.

Шагал огыл салтак тунам 250-ше стрелковый дивизийыш логалын. Тудо, авиалтмаш гыч лекмеке, у вий дене ешаралтын. Генерал Лелюшенкон приказше почеш дивизий, ешартыш вийым налмеке, у верыш кусаралтын. 1942 ий 2 майыште Северо-Западный фронтышто генерал Ксенофоновын группышкыжо пурталтын.

Василий Соловьев — 918-ше стрелковый полкын связь взводшытжы. Идалык наре служитлен. Моло семьинак Вотолито ял лишне оборонышто шоген. Ик кечат кредалмаш деч посна эртен огыл. То орудий да миномет гыч лўйылтыныт, то снайпер-влак ванен киеныт... Колышат ятыр лиеден. 250-ше стрелковый дивизий — тиде снайпер Архип Кореповын, ончычсо артист Александр Маковын, тале минометчик Николай Музуровын дивизийышт. Марий кундем гыч тыште ятыр шўдў воин сарын шыде корныжым ужын, кредалме верыште вуйжым пыштен. Сандене «Память»

книгаш пуртышаш спискыште Вотолито, Вязки, Веревино да моло ял лўм чўчкидын вашлиялтеш гын, ўрман огыл— обороныштат, наступлений годымат шуко ег колен.

Сусыргышат шуко лийын. Нуным медсанбатыш колтеденыт. Теве 918-ше стрелковый полкын учет книгаже. Тушто В. И. Соловьевын лўмжым верештынам, полкын рядовой ден сержантше-влакын спискыштышт. Теве мом возымо 184-ше страницыште:

«Соловьев Василий Иванович, 2-шо батальонын связь взводшо гыч. Фронтышто 1942 ий 3 май гыч кредалын. 1943 ий 6 мартыште Вязки ял лишне сусырген. Медсанбатыш колтымо.

1915 ийыште шочын. Образованийже 6 класс. Марий. Армийыш Сотнур райвоенкомат 1942 ий 28 февральыште налын. Колхозник-пчеловод лийын. Арын сельсовет, Изи Корамас ял гыч. Ватыже колен. Ачаже — Андреев Иван Андреевич.

Полкын спискыж гыч 52-шо номеран приказ почеш 1943 ий 9 мартыште лукмо».

Архивыште аралалтше моло документымат верештынам. Лудын лектым теве ик приказым. Шуко ужашан. Ик ужашыште Вязки — Веревино ялла кундемыште 1943 ий 4—8 мартыште кредалмашеш колышо 142 егын лўмжым ушештарыме. Вес ужашыште — сусыргышо 266 салтак ден младший командирын лўмышт. Нунын коклаште 2-шо стрелковый батальонын телефонистше В. И. Соловьев лийын. Приказын моло ужашыж гыч колышо 23 да сусыргышо 59 офицерын, тыгак увер деч посна йомшо-влакын лўмыштым пален налаш лиеш.

Полкын вес приказже гыч эше теве мо рашеме: В. И. Соловьевлан 1942 ий 14 апрельыштак ефрейтор званийым пуэзыт. Тунам тудо полкын 1-ше ротыштыжо улмаш. Утларак чолга да грамотан 18 салтак коклаште. Молан вара В. И. Соловьевын ефрейтор званийже мондалтын, — вашешташ неле. Ала приказ салтак-влак деке миен шуын

огыл, але, медсанбат гыч лекмеке да вес дивизийыш логалмеке, тиде званийым ончыкташ монденыт.

Эше тидымат палемдаш уто огыл: В. И. Соловьев ок сусырго гын, садиктак гвардейский дивизийыш логалеш ыле. Вязки да Веревкино ялла верч кредалме деч вара 918-ше стрелковый полк деч кодшо 64 еным 53-шо гвардейский стрелковый дивизийлан пуэныт.

Александр Матросов семын ыштыме подвигше марий калыкын эргыже В. И. Соловьев деке шке толын огыл. Тудын негызше — 250-ше стрелковый дивизийыште. Тыште землякнан фронтовой корныжо тунгалын. Тыште тудын койыш-шоктышыжо шуаралтын, кеч дивизий да полк шуко жап оборонышто шогеныт. Ужын Василий Иванович сарын шыде кечылажым, неле-йосымат. Пален землякна-влакын талын кредалмыштым (тидын нерген нунын наградышт ойлат, орден да боевой медаль-влакым иктын-коктын веле огыл налыныт). Лудын дивизийыште лекше марла боевой листоком, «Вперед за Родину» дивизионный газетеш лекше материал-влакым, тушто Марий кундем гыч толшо серыш-влакат лектеденыт, землякше-влак нерген политрук М. Белинскийн возымо корреспонденцийлам... Тидын годым шижын шоген коммунист улмыжым.

Партий радамыш тудо 250-ше дивизийыште улмыж годымак пурен. 1943 ий 12 январьыште тыге возен: «Коммунист лийын, шакше фашист-влак кашакым йоршын кырен шалатымешке кредалнем. Күлеш лиеш гын, илышемат ом чамане». Тунам В. И. Соловьев 918-ше стрелковый полкышто пулеметный ротышто служитлен, телефонист лийын. Тудын боевой пашажым партийыш рекомендацийым пуышо-влак кужынын акленыт.

Мыланна Василий Ивановичын автобиографийжат шерге, молан манаш гын, тудын илыш-корныжым рашемдаш, але марте возымаште уто-ситым торлаш полша. Мутлан, Василий Соловьев комсомолышто шоген огыл. Образованижже — 6 класс. Колхозыш 1935 ийыште пурен. Вес ие-

шыже Йошкар-Олаш чодыра промышленность пашаенгым ямдылыме курсыш тунемаш каен. Пел ий гыч портылын, «Ужара» промколхозышто мастерлан ышташ тунгалын. Вара Морко районысо колхоз школышто тунемын. Тылеч вара «Укуат» колхозышто бригадирлан ыштен. Армиыш кайымыж деч ончыч мукшотарым вуйлатен.

9-ше гвардейский стрелковый дивизийыште мондалтдыме подвигым ыштымыжлан ефрейтор В. И. Соловьевлан Совет Союз Герой званийым арам пуэн огытыл. Тудын лумжө Александр Матросов семын чапле подвигым ыштыше 300 угла салтак ден командир коклаште йонга.